چۆن ئیسرائیل یارمەتی گەشەی حەماسی بە دەیان ساڵ دا.. نوسینی: Aysha Khan و Ismat Mangla*

شیکاریی: حەماس چییە و بۆچی ساڵانێکە ئیسرائیل بە ئەنقەست بوونی ئەوی چالاک کردووە؟

نوسینی : Aysha Khan و Ismat Mangla*

و: زاهیر باهیر

ئەمە دەزانین کە گرووپی چەکداری فەڵەستینی حەماس بەرپرسیارە لە کوشندەترین هێرش بۆ سەر خاکی ئیسرائیل لە مێژووی ئەم دواییەدا کە زیاتر لە هەزار و 300 کەسی کوشتووە و زیاتر لە 200 کەسیشی بە بارمتە گرتووە.

حەماس لە ساڵی 1987 لە غەززەی داگیرکراو دامەزراوە، کە کورتکراوەی بزوتنەوەی بەرەنگاریی ئەلئیسلامییە (بزووتنەوەی بەرخۆدانی ئیسلامی) – ئەو گروپە چەکدارەیە کە ئەمڕۆ کۆنترۆڵی سیاسی بەسەر غەززەدا هەیە. ئەوەی ڕەنگە نەتزانیبێت ئەوەیە کە هەمان ئەم گروپە لە ڕاستیدا بەشێکی لەلایەن خودی ئیسرائیلەوە دروستکراوە. لە کاتێکدا ڕەنگە وەک تیۆرییەکی پیلانگێڕی دەربکەوێت، بەڵام لە ڕاستیدا نهێنییەکی کراوە و بە باشی بەڵگەدارە کە ئیسرائیل ساڵانێکە یارمەتی دارایی و پشتگیریکردنی حەماسی داوە.

گێرشۆن هاکۆهین، Gershon Hacohen, ، هاوکارێکی سەرۆکوەزیرانی ئیسرائیل بنیامین ناتانیاهۆ، لە چاوپێکەوتنێکی تەلەفزیۆنی ساڵی 2019 دا وتی: پێویستە ڕاستییەکان بڵێین. ئاماژەی بەوەشکردووە، ستراتیژی ناتانیاهۆ ڕێگریکردنە لە بژاردەی دوو دەوڵەت، بۆیە حەماس دەکاتە نزیکترین هاوکاری خۆی. ” بە ئاشکرا حەماس دوژمنە، بە شاراوەیی هاوپەیمانێکە.” تێگەیشتن لە ستراتیژی ئیسرائیل لەم کارەدا دەتوانێت یارمەتیدەرمان بێت لە خوێندنەوەی دێڕەکانی قسەکانی حکومەتی ئیسرائیل سەبارەت بە بەربەرییەتی حەماس. هەروەها یارمەتی ڕۆشنکردنەوەی دیدگای ناتانیاهۆ دەدات بۆ ناوچەکە – و کۆتای دوایارییەکە.

ستراتیژی ئیسرائیل بۆ پەرتکردن و داگیرکردن

" بە پەشیمانییەکی زۆرەوە ، حەماس دروستکراوی ئیسرائیلە."

ئەڤنەر کۆهین، Avner Cohen ، بەرپرسی کاروباری ئایینی ئیسرائیل لە غەززە لە کاتی سەرهەڵدانی حەماسدا، لە وتارێکی وۆڵ ستریت جۆرناڵ لە ساڵی 2009دا بە ناوی " ئیسرائیل چۆن یارمەتی زاوزێکردنی حەماسی دا" دەڵێت حەماس لە سەردەمی یەکەم ڕاپەڕین دا/ ئینتیفازە لەدایک بووە، کاتێک فەلەستینییەکان لە ساڵی1987ەوە دژی داگیرکەرەکانیان ڕاپەڕینەوە، ئەم گروپە لەلایەن شێخ ئەحمەد یاسین-ەوە پێنابەرێکی مەشلول تا ڕادەیەك نابینا دامەزراوە و لە کەمپێکی پەنابەرانی غەززە گەورە بووە. لەوێدا، یاسین یارمەتی پێکهێنانی لقێکی فەلەستینیی ئیخوان موسلیمینی دابوو، ئەو بزووتنەوەیە بەناوبانگ و کاریگەرەی کە لە میسر دامەزرابوو و پشتگیری لە ئیسلامێکی سیاسی دەکرد – هەندێکجار پێی دەگوترا “ئیسلامیزم”. ئەم گرووپەی کە بنکەکەی لە غەززە دامەزراند – موجەمەع ئەلئیسلامیە، پێشخانەیەك بۆ حەماس – لە ساڵی 1973 وەک ڕێکخراوێکی خێرخوازی موسڵمانان کە زانکۆ و کتێبخانە و مزگەوت و قوتابخانەکانی دامەزراند.

یاسین و بزووتنەوە تازە پێگەیشتووەکەی هاوپەیمانێکی چاوەڕواننەکراویان لە دەسەڵاتدارانی ئیسرائیل دۆزیەوە. فەرمانڕەوا نوێیەکانی غەززە سنووردارکردنی پێشوویان بۆ چالاکوانانی پەرەپێدانی ئیسلامی سیاسی شلکردەوە؛ بە فەرمی موجەمەع ئەلئیسلامیای وەک خێرخوازی و دواتر وەک کۆمەڵە تۆمار کرد؛ ڕێگەی بە ئەندامەکانی دا پەیامەکەی بڵاوبکەنەوە و نیازپاکی بنیات بنێن بە پەرەپێدانی تۆڕێک لە دامەزراوە ناوخۆییەکان و چووە دواوە کاتێک گروپەکە شەڕی لەگەڵ ڕکابەرەکانی کرد کە عەلمانییەکانی فەلەستین بوون.

بەم شێوەیە سیاسەتیان لە چەند دەیەکدا گرد دەبێتەوە “هەر کەسێک بیەوێت دامەزراندنی دەوڵەتی فەلەستین پووچەڵ بکاتەوە، دەبێت پشتگیری لە بەهێزکردنی حەماس و گواستنەوەی پارە بۆ حەماس بکات . ئەمە بەشێکە لە ستراتیژییەکەمان کە دابڕانی فەلەستینییەکانی غەززەیە لە فەلەستینییەکانی کەناری ڕۆژئاوا.”

دوای ئەوەی ئیسرائیل لە ساڵانی شەستەکاندا کەرتی غەززەی لە میسر داگیرکرد و دەستی بەسەردا گرت، حکومەتی ئیسرائیل تامەزرۆی لاوازکردنی هێزی سیاسی ڕابەرایەتی فەلەستین بوو . لەو کاتەدا ڕێکخراوی ڕزگاریخوازی فەلەستینی ناسیۆنالیستی عەلمانی (PLO) و

کەسایەتییە پێشەنگی ئەو ڕێکخراوە یاسر عەرەفات لە پارتی فەتح بوو. ئیسرائیل وەکو پێشبینی دەکرس بە بەدوای ئەندامانی PLOوە بوو، کە زۆرێکیان سەرسەختانە دژی ئیسرائیل بوون. لەم نێوەندەدا، ئیسرائیل بە ڕێزگرتن لە ستراتیژی سیاسەتی کۆلۆنیالیزمی پەرتکردن و حوکمڕانیی، لە تەك ئەوەشدا ئیسرائیل لە کۆتاییەکانی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوودا دەستیکرد بە چالاککردنی گروپە تازە پێگەیشتوەکەی یاسین.

ئەم بزووتنەوە سیاسییە ئایینییە لەو کاتەدا لە پەراوێزی سیاسەتی فەلەستین دا بوو، بەڵام بە پارەی ئیسرائیل، کاریگەرییەکەی گەشەی کرد و لە کۆتاییدا گەڕا بە حەماس وەك ئەوەی ئەمڕۆ دەیزانین.

ئەوە حاڵەتێکی کلاسیکی کاردانەوەی سلبی بوو ، نزیکەی 15 ساڵ لەمەوبەر ڕۆژنامەی وۆڵ ستریت جۆرناڵ نووسیویەتی: " ئەزموونی ئیسرائیل دەنگدانەوەی ئەزموونی ئەمریکایە، کە لە کاتی جەنگی سارددا وەک هاوپەیمانێکی بەسوود لە دژی کۆمۆنیزم چاوی لە ئیسلامییەکان بوو. " … " هێزەکانی دژە سۆڤیەت کە لەلایەن ئەمریکاوە پشتگیری دەکران دوای لەشکرکێشی مۆسکۆ بۆ سەر ئەفغانستان لە ساڵی 1979، دواتر گەڕا بە قاعیدە." سیاسەتی ئیسرئیل ڕەنگدانەوە ئەوە سیاسەتەی ئەمریکا بوو . لە ڕاستیدا تا نەوەدەکانی سەدەی ڕابردوو، ڕێکخراوی فەلەستین، PLO ، دەستی بە کارکردن کردبوو بە سازانێکی دوو دەوڵەتیی و حەماسیش لە غەززە بە ڕوونی بووبوو بە هێزێکی چەکداری بەهێزی دژە ئیسرائیل کە پشتیوانییەکی بەرچاوی لەلایەن گەلی فەلەستینەوە بەدەستهێنابوو. ئیسرائیل دەستی کرد بە هەوڵدان بۆ سەرکوتکردنی ئەو ئەهریمەنەی کە یارمەتی دروستکردنی دابوو – بەڵام زۆر درەنگ بوو.

زیندوو ڕاگرتنی حەماس و چارەسەرێکی دوو دەوڵەتی بۆ مردوویی

بە دەیان ساڵە ئیسرائیل سەرکوتی حەماس دەکات لە غەززە لەوانە هەڵمەتی هێرشی ئاسمانی بەردەوام، تیرۆرکردنی ئامانجدار، گەمارۆیەکی دەیان ساڵە ، لەگەڵ ئەو هەوڵانەدا، زۆرجار بەسوود بە بەهێزکردنی پشتیوانی گروپەکە گەڕاوەتەوە. بەڵام لەوەش ترسناکتر ئەو شێوازەیە کە دەسەڵاتدارانی ئیسرائیل تا ئەمڕۆش بەردەوام بوون لە چالاککردنی حەماس بە ئەنقەست .

دوای هێرشەکەی ئەم دواییەی حەماس بۆ سەر ئیسرائیل، نەتانیاهۆ سوێندی خوارد کە هەموو ئەندامێکی ئەو گرووپە " کەسێکی مردووە." بەڵام ناتانیاهۆ بە شێوەیەکی ستراتیژی ئاسانکاری بۆ ملیۆنان دۆلار بۆ حەماس کردووە بە ڕێگەدان بە قەتەر کە یارمەتی نەختینەیی بە غەززە بدات – کە دەیزانی پارە نەختینەکە دەچێتە دەستی

سەرکردایەتی حەماس.
لە ساڵی 2009ەوە ستراتیژی سیاسی نەتانیاهۆ لە دەوری زیندوو ڕاگرتنی حەماس و لێدان دەسوڕێتەوە – تەنانەت ئەگەر ئازاری گەلەکەی خۆیشی دابێت. لە کاتێکدا ئیسرائیل و نەتانیاهۆ لەسەر شانەی نێودەوڵەتی بە قسە بەدواداچوون بە چارەسەری دوو دەوڵەتیی دەکەن، کە حەماس بیانوویەکی گونجاو دەڕەخسێنێت بۆ دوورکەوتنەوە لە شوێنکەوتنی چارەسەرێک. ئەم واقیعەش نە تیۆرێکی پیلانگێڕییە، نە بە تایبەتی بە باشیش شاراوەیە. لە ڕاستیدا ناتانیاهۆ و چەند بەرپرسێکی ئیسرائیلی بە ئاشکرا باسیان لەوە کردووە.

“ستراتیژی ناتانیاهۆ ڕێگریکردنە لە بژاردەی دوو دەوڵەت، بۆیە حەماس دەکاتە نزیکترین هاوکاری خۆی. حەماس بە ئاشکرا دوژمنە و بە شاراوەییش هاوپەیمانێکە.”
لە کۆبوونەوەی حزبی لیکود لە ساڵی 2019دا، نەتانیاهۆ بە دڵخۆشییەوە بە هاووڵاتیانی خۆی گوت: ”هەرکەسێک بیەوێت دامەزراندنی دەوڵەتی فەلەستین پووچەڵ بکاتەوە، دەبێت پشتگیری لە بەهێزکردنی حەماس و گواستنەوەی پارە بۆ حەماس بکات. ئەمە بەشێکە لە ستراتیژییەکەمان – دابڕانی فەلەستینییەکانی غەززە لە فەلەستینییەکانی کەناری ڕۆژئاوا.” هەروەها بەڵگەنامەیەکی وەزارەتی هەواڵگری ئیسرائیل کە لەلایەن گۆڤاری +972 لە 30ی تشرینی یەکەمدا بڵاوکراوەتەوە، هەندەی تر ڕوونی دەکاتەوە. لەوەدا بە فەرمی ئاماژە بە بژاردەی کۆنتڕۆڵکردنی غەززە لەلایەن دەسەڵاتی فەلەستینەوە وەک خراپترین دەرئەنجامی ئەگەری دەکەن – چونکە ئەوە “یەکێک لە بەربەستە ناوەندییەکانی ڕێگریکردن لە دامەزراندنی دەوڵەتی فەلەستینی” لادەبات.
لەڕاستیدا ناتانیاهۆ مەبەستی ئەوە بووە کە فەلەستینییەکان لە ژێر دوو گرووپی دەسەڵاتداردا بە دابەشکراوی بمێننەوە: دەسەڵاتی فەلەستین کە لە ڕووی دیپلۆماسییەوە سەرکەوتوو بووە لە کەرتی ڕۆژئاوا و حەماسی میلتەنت لە غەززە. (دەسەڵاتی فەلەستین بە سەرکایەتی پاشماوەی PLO وەک دەزگایەکی خۆبەڕێوەبەری کاتیی دروست بوو کە مەبەست لێی خۆشکردنی ڕێگا بە دەوڵەتێکی سەربەخۆی فەلەستین بوو، بەڵام ئەوە ڕووی نەداوە.) تا ئەو کاتەی ئەم دوو گرووپە دابەش بوون، ئیسرائیل پاساوی هەیە بە ئەوەی دانوستان لەگەڵ دەسەڵاتی فەلەستین نەکات بە بیانوی ئەوەی کە ئەو گرووپە نوێنەرایەتی هەموو فەلەستینییەکان ناکات. حەماس بە پێچەوانەی سەرکەوتنی دیپلۆماسی دەسەڵاتی فەلەستین بۆ ئیسرائیل بووەتە دوژمنێکی گونجاو. لە چاوپێکەوتنێکیدا لە ساڵی 2015دا، بەزالێل

سمۆتریچ، Bezalel Smotrich ، وەزیری دارایی ئیسرائیل ڕوونیکردەوە کە شەڕەنگێزی حەماس و بەو هەیەوە ناشەرعییەتی لەسەر شانەی جیهانی، نیعمەتێکە بۆ ستراتیژی سیاسی حکومەتەکەی.

سمۆتریچ وتی: " دەسەڵاتی فەلەستین، PLO ، بارگرانییە، حەماسیش سەرمایە." وتیشی " ئەوە ڕێکخراوێکی تیرۆریستییە، کەس دان بەودا نانێت، کەس لە [دادگای تاوانە نێودەوڵەتییەکان] پێگەی پێنادات، کەس ڕێگەی پێنادات بڕیارێک لە ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان بخاتەڕوو".

هاوکاتیش زۆرێک لە هاوڵاتیانی ئیسرائیل توڕە بوون لەوەی کە چۆن فێڵەکانی نەتانیاهۆ هەموویان دەخاتە مەترسییەوە و زیاتر لە 1300 هاوڵاتی وڵاتەکەیان دەکوژرێت.

ستوونی ئەم دواییەی ڕۆژنامەی هارێتس کە یەکێکە لە گەورەترین ڕۆژنامەکانی ئیسرائیل، سەرۆکوەزیران ئەرك دەخاتە ئەستۆی سەرۆکوەزیران خۆی سەبارەت "دوکتورینە سیاسییە وێرانکەر و چەواشەکارەکەیەوە کە پێیوابوو بەهێزکردنی حەماس لەسەر حیسابی دەسەڵاتی فەلەستین، PA، بۆ ئیسرائیل باش دەبێت". ستوونی دیکەی ئەم دواییەی هارێتز باس لەوە دەکات کە چۆن "هاوپەیمانی" ناتانیاهۆ و حەماس و " قەسابخەنەی " 7ی مانگی ئۆکتۆبەر یارمەتی سەرۆکوەزیرانی ئیسرائیل دەدات بۆ مانەوەی دەسەڵاتی خۆی ."

ڕۆژنامەی تایمزی زۆر کۆنەپارێزی ئیسرائیلی ، ئەویش دوای هێرشەکانی حەماس، لە بڵاوکردنەوەی ژمارەیەکیدا بە ناونیشانی "بە ساڵانێک، نەتانیاهۆ پشتگیری حەماسی دەکرد ئێستا بە ڕووی ئێمەدا تەقێنرایەوە."

هاوکاتیش وەک ئەندامی پێشووی هێزەکانی بەرگریی ئیسرائیل، IDF، بێنزی ساندەرز، Benzi Sanders ، ڕوونی دەکاتەوە، هەڵمەتی نوێی بۆردومانی نەتانیاهۆ و فراوانکردنی هێرشی زەمینی تەنها بەردەوام دەبێت لە بەهێزکردن و بەردەوامکردنی حەماس — و ڕێگری لە چارەسەرکردنێکی دادپەروەرانە بۆ ئەم قەیرانە دەکات.

....

*ئایشە خان و عیسمەت مانگلا هەردووکیان سەرنووسەری ڕۆژنامەی ئەنالیست نیوزن.

فەڵەستین لە دەلاقەیەکی ترەوە.. ئازاد ئەمین

لە دێر زەمانەوە ئایدۆلۆژی نەتەوەیی و ئایینی دوو لەو جەمسەرە هەرە بەهێزو سەرەکییانە بوون کە زۆرترین خۆبەخش و فیداکاریان لەدەوری خۆیان کۆکردۆتەوە. فەلسەفەی دین کۆنترە لەوەی نەتەوەیی. بەتایبەتی لە ناوچەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ئایین زۆر باش زاڵ بووە بەسەر تەواوی توێژو چینە جیاوازەکاندا. بابەتی نەتەوەیی تاڕادەیەک تازەیە، بۆ تەقریبی ١٠٠ ساڵێکە کە لەدوای داڕمانی ئیمپڕاتۆریەتی عوسمانییەکان، بابەتی نەتەوەیی زیاتر کاریگەری دروستبوو. ئەگینا پێشتر تەواوی دەسەڵاتە خێڵەکییە لۆکاڵییە جیاوازەکان لەژێر سەقفی دەسەڵاتی گشتگیری دیندا کۆبونەوە.
کورد جیاواز لە فەڵەستینییەکان سەروی ١٠٠ ساڵێکە زیاتر کێشەی نەتەوەیی، کلتوری و نیشتیمانی هەبووە، نەک ئایینیی. بەڵام ئەگەرچی کێشەی فەڵەستینییەکانیش لە ناوەڕۆکدا هاوشێوەیە، بەڵام لە ڕووکەشدا تەواوی کێشەکانییان بۆ دینەوە بەستەتەوەو مۆرکێکی ئیسلامییان پێداوە. لەکاتێکدا کێشەکە کێشەی بەینی ئیسڕائیل و فەڵەستینییەکانە، نەک کێشەی بەینی جولەکەکان و موسوڵمانەکان بێت. کەچی کوردی نەخوێندەوارو ناوشیار دێت چاوو گوێ و عەقڵی دادەخات لەئاستی ئەو هەموو کێشە نەتەوەییەکانی خۆی و کەچی کوێرانە بەرگری لە فەڵەستین دەکات.
من وەکو کوردێک کێشەی کورد لە ئێران، تورکیا، عێڕاق و سوریا بە هی خۆم دەزانم و تەرکیزم لەسەریەتی، نەک شەڕی بەینی ئیسڕائیل و گروپێکی تیرۆریستی نێودەوڵەتی بەناوی حەماس. لەڕاستیدا هەرکەسێک پشتگیری فەڵەستینییەکان بەگشتی و بەتایبەتی شەڕی ئێستای حەماس بکات، ئەوا بەگوێرەی یاسا نێودەوڵەتییەکان بە تیرۆریست هەژمار دەکرێت، چونکە بزوتنەوەی حەماس لەلایەن زیاتر لە ١٠٠ وڵاتی جیهانەوە بە تیرۆریست ناسێندراوەو هەر پشتیوانییەکی ماددی و مەعنەوی بە پشتیوانی تیرۆر هەژمار دەکرێت.
دواتر بیرمان نەچێت لە ٧/١٠/٢٠٢٣ حەماس لەکاتی ئاگربەست و غافڵگیرانە پەلاماری ئیسڕائیلی داو سەدان کەسی سڤیلی کوشت و بەدیل گرت. لەبەرامبەردا من پێموایە ئیسڕائیل مافی خۆیەتی لە تۆڵەی کوژرانی سەدان هاوڵاتی بێناهەق وە بە بەرگری کردن لە خۆی هێرش بکاتە سەر غەززەو من ئەو هێرشانەی ئێستای ئیسڕائیل بە سەر فەڵەستین و غەززە بە ڕەوا دەبینم و ئیسڕائیل مافی خۆیەتی حەماسی

تیرۆریست لە ڕیشەوە دەربێنێت. بەڵام تەبعەن بەهیچ جۆرێک لەگەڵ کوشتنی ژن و مناڵ و خەڵکی مەدەنی نیم و بەتاوانی جەنگی دەزانم، جا هەر لایەنێک ئەنجامی بدات.

لەڕاستیدا فەڵەستینییەکان لە کۆنەوە دۆستی کورد نەبوون و بگرە لە سەردەمی دەسەڵاتی سەددام حوسێندا زۆرێک لە فەڵەستینییەکان هاتن بون بە چەکداری خۆبەخشی سەددام و لەسەر خاکی کوردستان کوردیان دەکوشت. وە هیچ کات کوردیان نە بەدۆست زانیوە نە بە موسوڵمان، بگرە هەمیشە کوردیان بە دۆست و برای ئیسڕائیل زانیوەو ڕۆژێک لە ڕۆژان هاوسۆزی کورد نەبووەن. وە لەو ماوەی دوایدا گرتەیەکی ڤیدیۆیی ب□□وکرایەوە، کە تێیدا لە سەرکردەیەکی فەڵەستینیی دەپرسن ئایا پێتوایە کە کوردستانیش هاوشێوەی فەڵەستین داگیرکراوە؟ سەرکردە فەڵەستینییەکە بە ڕاشکاوانە دەڵێت نەخێر، کوردستان تایبەتمەندی خۆی هەیەو زەمەنێکە لە بەینی چوار و□□تدایەو ئیتر ئەمە بووە بە ئەمری واقیع و داگیر نەکراوە. ئیتر ئەوە مێژووی تاڵی فەڵەستینییەکانە لەگەڵ کورد. بەڵام لەراستیدا ئیسڕائیل ماوەی ٦٠ ساڵە لە ژێرەوە هاوکاری شۆڕشە یەک لە دوای یەکەکانی کوردی کردووەو دەتوانم بڵێم لە ناوچەی ڕۆژ هەڵاتی ناوەڕاست تەنها دۆست و برای ڕاستەقینەی کورد کە هەبێت تەنها ئیسڕائیل بووەو هەر ئیسڕائیلە.

دواتر بەڕێزان وشەی ئیسڕا+ئیل کە لە بنەڕەتدا لە دوو وشە پێک دێت، ئیسڕا بە واتای عەبد یان بەندە دێت. هەروەها ئیل بە واتای اللە دێت، واتا ئیسڕائیل یەعنی بەندەی خودا یاخود عەبدی اللە دێت. لەلایەکیترەوە لە کتێبە پیرۆزەکان هاتووە کە ئیسڕائیلییەکان گەلی هەڵبژێردراوو هەڵبژاردەی خودان و گەلێکن زۆریان هەیە بەسەر گەلانیترەوە. واتا جولەکەکان گەلێکی پیرۆزن. لەڕاستیدا ئێمەی کوردیش بەشێکی زۆری باوو باپیرانمان جولەکە بوون. ئێستاش لایەزال زیاتر لە ٤٠٠ هەزار کوردی جولەکە لە ئیسڕائیل دەژن.

خوێنەری بەڕێز ئەوە خراوەتە مێشکی هەموومان کە ئیسڕائیل لە ساڵی ١٩٤٧ بەمیوانی چووەتە سەر ئەم خاکەو لەوێ دەوڵەتی دروست کردووە لەسەر خاکی فەڵەستینییەکان بەڵام لەراستیدا ئەوە وانییەو بگرە پێچەوانەکەی ڕاستە. چونکە لە واقیعدا ئەم خاکە هی فەڵەستینییەکان نییەو لە ئەسڵدا گەلی فەڵەستینی خەڵکی ئۆردەنن و لە ئۆردەنەوە هاتوونەتە سەر ئەم خاکەو ئەم خاکەش لە ئەسڵدا هی نەوەکانی پێغەمبەر یەعقوبە، کە جولەکەکان دەکات. هەروەها جولەکەکان لە ١٩٤٧ کە گەڕاونەتەوە سەر خاکی باوو باپیرانیان دووبارە بە پارە خاکی خۆیان لە فەڵەستینییەکان کڕیوەتەوەو دواتر فەڵەستینییەکان لەم ما□□□ی خاک فرۆشتنەدا پەشیمان بونەتەوە.

تکایە لەوە تێبگەن کە ئەمەی کورد خاڵی هاوبەشمان زۆرە لەگەڵ ئیسرائیل و جوولەکان، چونکە ٤٠٠ هەزار کوردی جولەکە لە ئیسرائیل دەژین، هەروەها نیو ملیۆن کوردی ئێزیدیمان هەیە، دەیان هەزار کوردی مەسیحیمان هەیە، دەیان هەزار کوردی ئاتەیستمان هەیە. کوردی شیعەمان هەیە، کوردی سوننەمان هەیە. ئیتر ئەوە نیشانەی ئەوەیە کورد گەلێکی دیموکراسیخوازەو باوەڕی بە فرە دینی و فرە ڕەنگی و بەیەکەوە ژیان هەیە. بەڵام ئەمەی کورد هیچ خاڵێکی هاوبەشمان نییە لەگەڵ فەڵەستینییە عەرەبەکان. ئەوان تەنها خۆیان پێ ڕاستەو کورد بە کافرو برای ئیسرائیل دەزانن و هیچ مافێکی مێژوویی و نەتەوەیی و نیشتیمانی بە ئێمە بە ڕەوا نازانن. ئەو کوردانەی پشتگیری فەڵەستین دەکەن، ز[illegible] کوردو ز[illegible] موسوڵمانن.

لە یادی (٣٤) ڕەمین ساڵڕۆژی جاڕنامەی مافەکانی منداڵان.. ڕەزا شوان

جاڕنامەی گەردوونی مافەکانی منداڵان، کە لە (٢٠/ نۆڤەمبەری/ ١٩٨٩) دا، لە لایەن ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە پەسەندکرا و دەرچوو . بەریتییە لە (٥٤) مادە. هەندێ لە مادەکان لە چەند بڕگەیەک پێک هاتوون، تائێستا (١٩٦) دەوڵەت لە جیهاندا بە تورکیا و ئێران و عێراق سوریاشەوە، لە لیستی ئەو وڵاتاندان، کە و واژۆی ڕێکەوتننامەکەیان کردووە. هەمووشیان بەڵێنیان دا، کە پابەندی جێبەجێکردنی هەموو مادەکانی جاڕنامەی مافەکانی منداڵان دەبن. بەبێ جیاوزیش ڕێز لە منداڵانی گەلەکانیان دەگرن و مافەکانیان دابین دەکەن. جاڕنامەکە لە (٢/ سێپتەمبەری/ ١٩٩٠) دا، چووە بواری جێبەجێ کردنەوە.

منداڵان لە هەر شوێنێکی جیهاندابن هەر منداڵن، لە هەر شوێنێکی جیهاندا بژین، کچ بن یا کوڕ بن، ڕەش پێست یا سپی پێستبن، دەوڵەمەند یا هەژاربن، گوندنشین یا شارنشینبن، لە هەر نەتەوە و گەلێکبن، هەر ئاینێکیان هەبێت، دایکان و باوکانیان و بەخێوکەریان خاوەنی هەچ بیروباوەڕێکی سیاسی و

ئایدیۆلۆجیایەکبن، هەموو منداڵن و هەمووشیان وەکو یەک و بە یەکسانی مافیان هەیە. مافی ژیان و ئازادی و چاودێری و پارستنیان هەیە، مافی خوێندن و چارەسەرکردن و یاری کردن و پێکەنین و دابین کردنی پێداویستییەکانی گەشەکردن و نەشونماکردن و پێشکەوتنیان هەیە. مافی ئەویان هەیە کە لە توند و تیژی و لە جەنگ بیانپاڕێزن، مافی … هتد.

بەڵام بەداخەوە هەندێ لەو وڵاتە ئەندامانەی کە واژۆی جاڕنامەی گەردوونی مافەکانی منداڵانیان کرد، نەک هەر پێ بەند نەبوونە بە بەڵێنەکانیان و بە جێبەجێکردنی مافەکانی منداڵان، بەڵکو هەر لە یەکەم رۆژەوە و تا ئەمڕۆش، زۆر بە زەقی و بە رەقی و بە ئاشکرا و بەبێ شەرمانە، مافەکانی منداڵانی کوردیان پێشێل کردوون و پێشێلی دەکەن، ستەم و تاوانە قێزەونەکانیان دەرهەق بە منداڵانی کورد، بە تەواوی بە پێچەوانەی بەڵێنەکانیان و بە پێچەوانەی مافەکانی منداڵانەوەن.

رەفتاری نامرۆڤانە و رەگەزپەرستییانەی، رژێمە دڕندە و سەرکوتکەرەکانی هەریەکە لە تورکیا و ئێران، لە پێشێلکردکردنی مافەکانی منداڵانی کوردمان بێ وێنەیە لە جیهاندا، کە نەک هەر منداڵانی کوردیان لە سادەترین ماف بێ بەشیان کردوون، بەڵکو بە شێوەیەکی زۆر دڕندانە و نامەردانەش دەیان چەوسێننەوە. دوور لە رەوشت و لە بەزەیی و لە ویژدان، دوور لە پرەنسیپەکانی مرۆڤایەتی، دوور لە هەموو یاسا و رێسایەکی نێودەوڵەتی، دوور لە مافەکانی منداڵان، دوور لە هەموو داب و نەریت و رەوشتێک. بە رۆژی رووناک و بەبەر چاوی کۆمەڵگای نێودەوڵەتییە، بە ئاشکرا منداڵان و هەرزەکارانی کوردمان دەگرن و بە شێوەیەکی دڕندانە ئازار و ئەشکەنجەی جەستەیی و دەروونییان دەدەن. هەر لەبەر ئەوەی کە کوردن. کوردبوونیش بە لای داگیرکەرانی رەگەزپەرستی کوردستانەوە، تاوانە.

تا ئەمڕۆش، بە هۆی سیاسەتی چەوساندنەوە و سەرکوتکردن و دەمکوتکردن و قەدەغەکردنی خوێندن بە زمانی شیرینی کوردیمان لە لایەن داگیرکەرانی رەگەزپەرستی تورکیا و ئێران. بە هۆی ستەم لێکردن و چەوساندنەوە و ژیانی پڕ لە کوێرەوەری و کۆڵەییەوە. بەشێکی زۆری منداڵانی کوردمان، نازانن کە مافەکانیان چین، بەڵکو بەشێکی زۆری دایکان و باوکانیشیان، نازانن مافەکانی منداڵەکانیان چین. چونکە لە فەرهەنگی داگیرکەرانی کوردستان، نە ئازادی و نە ماف و نە رەوشت بوونیان

نییە.

تورکیا بە بە بۆمبی فسفۆری، منداڵانی کوردمان لە ڕۆژئاوای کوردستان دەکوژن، لە ئاو و کارەبا بێبەشیان کردوون، لە دۆخێکی ترس و دەروونیی ناڵەباردا دەژین.
لە کۆماری سێدارەی ئیسلامیشدا، تا ئێستاش بەدەیان منداڵی کوردمان لە تەمەنی ژێر (١٨) ساڵانەوە، لە لایەن رژێمی ئاخوندەکانەوە، بە تومەت هەڵبەستراو لە سێدارە دراون. ئێران لە سێدارەدانی منداڵاندا، خاوەنی ریکۆردێکی باڵای جیهانییە.
کەچی سەرەکەکانی تورکیا و ئێران، فرمێسکی درۆی تیمساحی بۆ منداڵانی غەززە هەڵدەڕێژن. ئەمەیە دووڕوویی و دووفاقیی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان.
منداڵە بەنازەکانی کوردستان، بە یادی (٣٤) رەمین ساڵەڕۆژی جاڕنامەی گەردوونیی مافەکانی منداڵان، چیتان بۆ بنووسین؟ شەرمەزارین و بە دەماندا نایەت کە پیرۆزباییتان لێبکەین. کە تا ئەمڕۆش داگیرکەرانی رەگەزپەرستی کوردستان، رێنادەن بە زمانی زگماکتان بخوێنن. رێنادەن تێر پێبکەنن و تێر یاری بکەن و تێر بە کوردی گۆرانی بچڕن.. لە سادەترین مافەکانی منداڵان بێبەشیان کردوون. ئەگەر بەیان بکرێت، هەڵمژینی هەوای پاکیشتان لە قەدەغە دەکەن. تەنیا لەبەر ئەوەی کە کوردن.
منداڵە بەدبەختەکانی کوردستان، وا نزیکەی دوو مانگە قوتابخانە نەکراوەتەوە، تا ئەمڕۆ بە هۆی بایکۆتکردنی دەوام و خۆپێشاندانی مامۆستاکانتانەوە، کە سێ مانگە مووچەیان وەرنەگرتوون، دەستان بە خوێندنی ئەمساڵ نەکردووە. بە داخەوە کە دەسەڵاتی کوردی زۆر بێباکن و بە خەیاڵیاندا نایەت، چونکە منداڵەکانی خۆیان، لە قوتابخانەی تایبەتی و مامۆستای تایبەتی وانەیان پێ دەڵێنەوە. گیرفانیشیان پڕە لە پارەیە، جا چ خەمی منداڵانی هەژاری گەلەکەمانیان هەیە.

نەرویج: ٢٠٢٣

دوو جنێوی مزر.. نەوزاد بەندی

—1—
شەقام

شەقام چی بکا لەوە زیاتر ؟
سەدان تاسەی پلاستیکیی ،
ڕەش و پرتەقاڵیی تەپان ..
ئەرکی ملیۆنەها ئاغزە
جگەرەی بە دایک و باوکی ،
چووە سەرشان ..
میز پیاکردن .. تف پیا کردن .. ڕشانەوە ،
یەک یەک ڕوویان دا و ڕازی بوو ..
زنجیری تانک و
خەریتەی
پێستاڵی پڕ شانازی بوو …
لە سکەچی جەلادەوە
هەتا تابلەی پێشمەرگەی شەهید و وێنەی
ڕاپەر و کچە مەدەلی
پیا هەڵواسرا و
جوڵەی نەکرد ..
هەزار فیشەکیان پێوە نا ..
به نارنجۆک و ئاڕبی جی هەڵیانتەکاند ،
دەستەکی بە بەردە نەبرد ..
نەچووە ناو سەنگەر و ساتر ..
شەقام چی بکا لەوە زیاتر ؟
گەلەگورگی بازگە و سەیتەرەی لەناکاو ،
وەک شارە مەروولەی بەهار ،
دایانپۆشی ..وون بوو لە چاو ..
چەند بێگانەی چەکمە بەگەن ،
بە لووت بەرزی و
لەنجە و لارەوە تەماشای
جەستە و
بەنی کچانی کرد ؟
بە بەرچاویەوە کە شەقیان
لە پشتی مامەستا و

سەری خوێندکاری زانکۆکان هەڵدا ،
ئەم بێدەنگ بوو ،
مانی نەگرت ..
تەنها نزای کرد و ..ووتی
خوایەگیان پیشانمان نەدەی
لەم بار ودۆخە ئەولاتر ..
شەقام چی بکا لەوە زیاتر ؟
پیشانی دان ،
دۆعاکانی قبوڵ نەکران ..
پڕ بوو لە بێگانە و خەڵکی هاوردە و نیشتەجێ کراو ..
دەرگای سەدان
فرۆشگای لەشفرۆشتنی
بە ڕوودا ئاوەڵا کران …
ئەخلاق .. شەرەف ..
کولتوور .. بەها ..
مێژوو .. ئاین ،
لە دار دران ..
شەقام دەستی
بە دەرپێی خۆیەوە گرت ، تا
داینەکەنن ، دایشیانکەند و
بڕایەوە ..
حەیا جارێکە ، هاوڕێیان ، تکا
ئەتکێ و
شکا ، ئەشکێ و ..
ڕما ، ئەڕمێ و ..
بڕا ، ئەبڕێ و ..
فڕا ئەفڕێ و ..
دڕا ، ئەدڕێ و ..
زڕا ، ئەزڕێ و
هەموو شتێ
بێ نرخ ئەبێ بە لایەوە ..

—2—

ئاشبەتاڵ

جاران چەکدار ئاشبەتا□ی ائەگەیاند ، ئەتوایەوە ..
میللەت وەک خۆی ئەمایەوە ..

ئێستا میللەت ئاشبەتاڵ ڕائەگەیەنێ و
ئەڕوا بە کۆڵەکەی ئاشا ،
چەکداریش ئەمێنێتەوە ،
شت بۆ خۆی ئەخوێنێتەوە ،
پلەی خۆی بەرز ئەکاتەوە و
لە چلەی مێگەلەکەدا ،
تەنانەت ناکا تەماشا …
جاران شاعیر ،
وەک فایق بێکەس ئەینەڕاند
بەسەر دز و داگیرکەرا ..
ئێستا شاعیر کۆڵی داوە و
وەک قۆنەرە ،
ئەوەی تۆزێ بۆیاخی کا ،
بریق و باقی بۆ ئەوە ..
مەیگێڕ و ساقی بۆ ئەوە ..
شیعر و ماباقی بۆ ئەوە ..
ڕۆژنامەنوس ،
وەک لەشفرۆش ،
ئیشی ئەو به ڕۆژ و شەوە ..
کلکە لەقێ بۆ کەناڵی فرۆشگای خاک و نەتەوە ..
خۆ گەوزاندن لە خاشاکیان ..
گەندەخۆریی تاک بە تاکیان ..
بۆنخۆشکردنی کەلاکیان ..
ئاساییکردنەوەی ئیشی
بەدڕەوشتی و ترسناکیان ..
لە کاتێکا ،آ
بۆ سیفۆنی دەبڵیو سیش
ناشێ پاکیان ..

شیعر\ تووڕەیی.. سەردار جاف

پڕتاوی دامێ تۆفانی وشەی خەمی دەم پایز
زەللەی زمان بوو یا خاکەڕایی تووڕە بوو ئازیز

شەوی تاریکی بە جارێ هێنا شەهلای گوڵئەندام
*ئەوین وەک گەڵا فێرە سەما بوو دڵ زەرد و گریز
خەون باڵندەی فڕیوی ئاسمان شەونخونیمە
*کەنگێ بەهار دێ ژوان رادەخا هزرێ پڕ زریز
من زرێوانی شنەی باخێک و هەتوانی گزنگ
نە شەڕانگێز و دڕندە و خوێنمژ هەروەکو جەنگیز
پەنجە نەرمکە شنەی سپێدەی ناخت گڕ مەدە
جوانی تۆ گوڵە رۆحت پەمەیی نەک شەڕداری و زیز
لە تۆزی پێتا تەماشای منکە چۆن کڕنووش بردووم
بە باڵات دەزنێم لە خەرەند نەتلێم موبتەلام ئەزیز
دەردی سەودایم چەن کوشندەیە کەس پەی پێ نابا
مینا گەڵای زەرد سەمای مەرگمە بەرایی پاییز
١٤ / ١١ / ٢٠٢٣
گریز ؛ دەم کە لیک بکا
زریز ؛ جۆرێ دەوەنی پڕ دڕک

شیعر\ ئازادی.. ستار ئەحمەد

ئازادی نانێکه بەخوێن سوور
لەدڵی نیشتماندا
بەپاژنەی چەتەکان پان دەکرێتەوە
شۆڕش دزینی ئاڵایە
سەرکردە قاچی دوو کورسی
لەکوێی دەروونا
تەرمی پەپوولەکان بشارمەوە
رۆحی شەهیدەکان
لەجەستەم دادڕم
بارەگا ـ بڵێسەی ئاگرەو
دۆزەخی بێتاوان
پەرستگا ـ دەرگای بەخوێن ڕەنگاوی
چی لەخاکێك بکەم
پێخاوس لەنێویا بازبدەم
بەسەر گۆڕی دایك و

کۆرپەی سووتاوو
هاودەمی خنکاوما
زمانێکم بۆچییە
لەئاستی مافمدا
بەرەو داد نەبزوێ
چۆن نیشتمانێکم خۆش بوێ
دەرپێی ئازادی
لەژێریدا داکەنن
بەدوای چییدا بکۆشم
کوشتارو راوو ڕووت
بکەنە دروشمم
کام ئاڵا
لەجەستەی خاکەکەم بپێچم
لەکاتێکدا لانەواز
هاوشارم
بێ پارەو
دیوارو
دەرگاو
پەنجەرە
لەپاڵیا سەربڕن
مێژووی چی
کام داستان
ئەفسانە
رۆمانی خیانەت
بۆمانگ و هەتاوو
ئاسمانی دزراوم بەرزکەمەوە
بەچیوە بنازم
بەنەغمەی سەرشۆڕی و
بەستەی تاوان و
هەڵپەڕکێی تەفرەوە
یان بەنۆکەریی چوار جەلاد
تیغی ژەهراوی
دەخەنە زامی
کوردستانی گەورەوە

ستار ئەحمەد

•